

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 69781/13)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

28 Ιανουαρίου 2016

Η απόφαση αυτή θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί μικροαλλαγές ως προς την μορφή.

Στην υπόθεση Κωνσταντινόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδας.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε δικαστικό τμήμα, η σύνθεση του οποίου έχει ως εξής:

Mirjana Lazarova Trajkovska, *πρόεδρος*,

Ledi Bianku,
Kristina Pardalos,
Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος,
Paul Mohoney,
Aleš Pejchal,
Robert Spano, *δικαστές,*

και André Wampach, *βοηθός γραμματέας τμήματος,*

Αφού διασκέφθηκε σε δικαστικό συμβούλιο στις 5 Ιανουαρίου 2016,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία ελήφθη την πιο πάνω ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 69781/13) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας και με την οποία 31 άτομα διαφόρων εθνικοτήτων («οι προσφεύγοντες»), των οποίων ο κατάλογος έχει επισυναφθεί, προσέφυγαν ενώπιον του Δικαστηρίου στις 30 Οκτωβρίου 2013 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπήθηκαν από τις κυρίες Ε.Λ. Κούτρα και Ξ. Μωυσίδου, δικηγόρους Αθηνών. Η ελληνική κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους εντεταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Κ. Γεωργιάδη, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και κυρία Ι. Κοτσώνη, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Αφού ενημερώθηκαν σχετικά με το δικαίωμά τους να λάβουν μέρος στην διαδικασία (άρθρα 36 § 1 της Σύμβασης και 44 § 1 του κανονισμού), η αλβανική και η βουλγαρική κυβέρνηση δεν απάντησαν.

3. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ειδικότερα για μία παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, εξαιτίας των συνθηκών κράτησής τους στην φυλακή των Γρεβενών.

4. Στις 7 Απριλίου 2014, οι αιτιάσεις που αφορούν τα άρθρα 3 και 13 κοινοποιήθηκαν στην Κυβέρνηση και η προσφυγή κηρύχθηκε απαράδεκτη κατά τα λοιπά, σύμφωνα με το άρθρο 54 § 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Οι προσφεύγοντες υπήρξαν κρατούμενοι ή κρατούνται ακόμη στην φυλακή των Γρεβενών, μία φυλακή όπου κρατούνται καταδικασθέντες σε ισόβια κάθειρξη ή σε πολυετείς καθειρήξεις.

6. Κατά την ημερομηνία κατάθεσης της προσφυγής, ορισμένοι από τους προσφεύγοντες είχαν ήδη απολυθεί στις ακόλουθες ημερομηνίες: ο προσφεύγων αριθ. 16 στις 23 Ιουλίου 2013, ο προσφεύγων αριθ. 17 στις 16 Μαΐου 2013, ο προσφεύγων αριθ. 21 στις 21 Αυγούστου 2013, ο προσφεύγων αριθ. 27 στις 17 Μαΐου 2013, Κάποιοι άλλοι είχαν μεταχθεί σε μία άλλη φυλακή: ο προσφεύγων αριθ. 1, στις 25 Ιουνίου 2013, στις φυλακές Κορυδαλλού, ο προσφεύγων αριθ. 6, στις 30 Μαΐου 2013, στις φυλακές Κασσάνδρας, ο προσφεύγων αριθ. 9, στις 6 Αυγούστου 2013, στις φυλακές Αγίας Χανίων, οι προσφεύγοντες αριθ. 23 και 24 στις 20 Μαΐου 2013, στις φυλακές Κορυδαλλού, ο προσφεύγων αριθ. 25 στις 20 Αυγούστου 2013, στις φυλακές Τρικάλων.

A. Η εκδοχή των προσφευγόντων σχετικά με τις συνθήκες κράτησής τους

7. Οι προσφεύγοντες τοποθετήθηκαν σε κελιά των 12 τ.μ. που φιλοξενούσαν τρεις έως τέσσερις κρατούμενους. Όταν ο αριθμός των κρατουμένων έφθανε τους τέσσερις, ένας από αυτούς κοιμόταν στο δάπεδο. Ο χρόνος του επισκεπτηρίου των συγγενών τους ήταν πολύ περιορισμένος (15 λεπτά), από δε τα πέντε καρτοτηλέφωνα, μόνον ένα λειτουργούσε. Αναγκάζονταν να ξοδεύουν ποσά από 250 έως 359 ευρώ τον μήνα για να αγοράζουν προϊόντα ατομικής υγιεινής και τρόφιμα. Τέλος, οι κατηγορούμενοι δεν ήταν χωρισμένοι από τους καταδικασμένους.

8. Η σίτιση ήταν πολύ κακής ποιότητας και ανεπαρκής. Ως παράδειγμα, το μενού της εβδομάδας από τις 15 μέχρι τις 21 Απριλίου 2013 περιελάμβανε: μία φορά στο δείπνο της Παρασκευής λουκάνικα, φασόλια την Δευτέρα και την Τρίτη, σπανάκι, ρύζι και ένα φρούτο το Σάββατο, αρακά την Πέμπτη, ρύζι και τυρί την Τετάρτη, ρύζι και αυγά την Κυριακή. Ένα γλυκό διανέμεται την Κυριακή. Το πρωινό συνίσταται σε γάλα, τρεις φορές την εβδομάδα, και τσάι, τέσσερις φορές την εβδομάδα.

9. Τον Ιούνιο 2013, πολλοί κρατούμενοι, μεταξύ των οποίων οι προσφεύγοντες, προσέφυγαν δυνάμει του άρθρου 572 του κώδικα ποινικής δικονομίας τον εισαγγελέα εκτέλεσης των ποινών και εφαρμογής των μέτρων ασφαλείας της φυλακής των Γρεβενών. Η αιτίασή τους ακολούθησε άλλες αιτιάσεις που κατατέθηκαν το 2013 και είχαν ως στόχο να καταγγείλουν την κακομεταχείριση από την πλευρά της

αστυνομίας στην διάρκεια μιας έρευνας των κελιών τους. Με την ευκαιρία αυτή, οι προσφεύγοντες παραπονήθηκαν επίσης για τις κακές συνθήκες κράτησής τους καταγγέλλοντας τα εξής:

«Κελιά: σε κάθε κρατούμενο αντιστοιχούν λιγότερα από 3 τ.μ. (αντί των 6 τ.μ. που προβλέπονται από τον σωφρονιστικό κώδικα. Τρία ή τέσσερα άτομα καταλαμβάνουν μία έναν χώρο 12 τ.μ. μέσα στον οποίο υπάρχουν μόνον τρία κρεβάτια, έτσι ώστε ο τέταρτος κρατούμενος κοιμάται στο δάπεδο.

Ανεπαρκής ιατρική κάλυψη: οι ασθενείς λαμβάνουν πολύ λίγα φάρμακα, ενώ εκείνοι που εκδήλωσαν ψυχολογικά προβλήματα λόγω της κακομεταχείρισης/των βασανιστηρίων που υπέστησαν στις 13.04.2013, λάβαμε μόνον αναλγητικά. (...)

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η σίτιση δεν έχει ποικιλία και μάλιστα με τρόπο αόρητο και είναι πολύ κακής ποιότητας. (...)

Υπάρχουν επίσης προβλήματα στην επικοινωνία μας με τους δικούς μας. Οι επισκέψεις είναι σύντομης διάρκειας (15 λεπτά), ακόμη και όταν οι συγγενείς έρχονται από το εξωτερικό για να δουν έναν αλλοδαπό κρατούμενο. (...). Μόνον ένα καρτοτηλέφωνο, ανάμεσα στα πέντε που υπάρχουν, είναι σε κατάσταση λειτουργίας, γεγονός που προκαλεί «επεισόδια» μεταξύ των κρατουμένων για την χρήση του. (...)

Είμαστε υποχρεωμένοι να καταβάλουμε ποσά της τάξης των 200 έως 300 ευρώ τον μήνα για να επιβιώσουμε μέσα στην φυλακή, διότι η ζωή εδώ είναι ακριβή. Είμαστε υποχρεωμένοι να αγοράσουμε προϊόντα πρώτης ανάγκης (ξυραφάκια, απορρυπαντικά, σαπούνια, χαρτί τουαλέτας, κλπ.), αλλά και συμπληρώματα τροφίμων σε αστρονομικές τιμές. Το εμπόριο που λαμβάνει χώρα μέσα στην φυλακή γίνεται χωρίς φορολογικό έλεγχο, δηλαδή δεν μας δίνουν απόδειξη γι' αυτά που αγοράζουμε. Μας επιβάλλουν έξοδα για την αγορά προϊόντων που το Κράτος έχει την υποχρέωση να μας προμηθεύει σύμφωνα με τον σωφρονιστικό κώδικα.

(...)

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ελλάδα καταδικάστηκε με πολλές αποφάσεις του Δικαστηρίου για συνθήκες κράτησης παρόμοιες με τις δικές μας.

(...)

Ζητούμε

Την άμεση λήψη μέτρων ώστε οι συνθήκες κράτησής μας να είναι σύμφωνες προς τα άρθρα 2, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 14 και 17 της Σύμβασης, υπό το ουσιαστικό και δικονομικό σκέλος του.

(...)

Την άμεση αποσυμφόρηση και την εξυγίανση των χώρων κράτησης.

(...)

Άλλως

Την άμεση κινητοποίησή σας προκειμένου να ανασταλεί η κράτηση εκείνων από εμάς για τους οποίους το Κράτος δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι η στέρηση της ελευθερίας δεν εξομοιώνεται με βασανιστήρια ή με απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση (...)

B. Η εκδοχή της Κυβέρνησης σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στην φυλακή των Γρεβενών

10. Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι η φυλακή των Γρεβενών, ένα υπόδειγμα σωφρονιστικού καταστήματος, κατασκευάστηκε το 2007 και άρχισε να λειτουργεί τον Ιούνιο 2008. Στις 30 Οκτωβρίου 2013, ο πληθυσμός της φυλακής ανερχόταν σε 786 κρατούμενους και έκτοτε κυμαίνεται γύρω από τον αριθμό αυτό, σύμφωνα με τις πληροφορίες που δόθηκαν στην Κυβέρνηση από την διεύθυνση της φυλακής.

11. Η φυλακή περιλαμβάνει 200 κελιά των 12 τ.μ. με τρία κρεβάτια έκαστο από τα οποία τα δύο σε κουκέτα. Η πτέρυγα Α2 στην οποία κρατήθηκαν οι προσφεύγοντες περιλαμβάνει 20 κελιά, ορισμένα από τα οποία φιλοξενούσαν ευκαιριακά τέσσερις κρατούμενους αντί τριών. Ο τέταρτος κοιμόταν σε ένα στρώμα τοποθετημένο ανάμεσα από τα κρεβάτια. Προκειμένου να δώσει τέλος σε αυτήν την κατάσταση, η διεύθυνση της φυλακής έκανε χρήση των δέκα πειθαρχικών κελιών για να τοποθετήσει κρατούμενους. Έκαστο κελί περιέχει μία τηλεόραση που επιτρέπει στους κρατούμενους να λαμβάνουν 35 κανάλια.

12. Τα γεύματα των κρατουμένων ετοιμάζονται στο μαγειρείο της φυλακής. Το εβδομαδιαίο σιτηρέσιο καθορίζεται από το συμβούλιο της φυλακής λαμβάνοντας υπόψη τον προϋπολογισμό που διατίθεται από το υπουργείο Δικαιοσύνης. Η φυλακή στεγάζει ένα σούπερ μάρκετ το οποίο πωλεί προϊόντα υψηλής ποιότητας σε λογικές τιμές. Εκεί λειτουργεί επίσης μία ψησταριά όπου οι κρατούμενοι μπορούν να προμηθεύονται καθημερινά ψητά κοτόπουλα, σουβλάκια και τηγανητές πατάτες σε πολύ χαμηλές τιμές, καθώς και ένα αρτοποιείο που παρασκευάζει προϊόντα όλων των

ειδών. Οι κρατούμενοι μπορούν επίσης να αγοράζουν καθημερινά από την καντίνα της φυλακής γαλακτοκομικά προϊόντα και γλυκά και μία φορά την εβδομάδα λαχανικά και φρούτα. Σε κάθε πτέρυγα, υπάρχουν εγκατεστημένοι φούρνοι μικροκυμάτων και ηλεκτρικές εστίες ώστε να μπορούν οι κρατούμενοι να ετοιμάσουν ένα συμπλήρωμα γεύματος.

13. Δεδομένου ότι η φυλακή είναι μακριά από την πόλη των Γρεβενών, οι επισκέψεις στους κρατούμενους είναι συχνότερες και διαρκούν περισσότερες από ό,τι σε άλλες φυλακές. Οι σύζυγοι, τα τέκνα, οι γονείς και οι δικηγόροι των κρατουμένων μπορούν να τους επισκέπτονται όσο συχνά επιθυμούν και να επικοινωνούν σε ειδικούς χώρους χωρίς διαχωριστικό και χωρίς τηλεφωνικό δέκτη.

14. Σε κάθε πτέρυγα, η οποία φιλοξενεί μεταξύ 120 και 150 κρατουμένων, υπάρχουν 10 καρτοτηλέφωνα. Οι τυχόν βλάβες επιδιορθώνονται αμέσως έτσι ώστε να μην διακόπτεται η επικοινωνία των κρατουμένων με τον έξω κόσμο.

15. Οι κρατούμενοι μπορούν να αγοράζουν από το σούπερ μάρκετ της φυλακής προϊόντα σωματικής υγιεινής, ρούχα και υποδήματα που πωλούνται από εμπόρους της πόλης των Γρεβενών σε τιμές χαμηλές και σταθερές. Για τους άπορους κρατουμένους και στο μέτρο του δυνατού, οι αγορές ορισμένων ειδών χρηματοδοτούνται χάρις σε δωρεές φιλανθρωπικών σωματείων.

16. Η φυλακή διαθέτει ένα ιατρείο, ένα θεραπευτήριο, ένα οδοντιατρείο, ένα συμβουλευτικό παράρτημα του Κέντρου απεξάρτησης, ένα σχολείο, μία αίθουσα πληροφορικής, μία βιβλιοθήκη και εγκαταστάσεις για αθλητικές δραστηριότητες.

17. Απολυμάνσεις λαμβάνουν χώρα τακτικά σε ολόκληρη την διάρκεια του έτους από ιδιωτικές επιχειρήσεις.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ

18. Σε ό,τι αφορά το εφαρμοστέο εσωτερικό δίκαιο και την πρακτική, γίνεται αναφορά στην απόφαση *Χατζηβασιλειάδης κατά Ελλάδας* (αριθ. 51618/12, §§ 17-21, 26 Νοεμβρίου 2013).

III. ΟΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

19. Κατόπιν μιας συλλογικής καταγγελίας που αφορούσε τις συνθήκες κράτησης, η οποία κατατέθηκε από τριάντα έναν κρατούμενους μέσω της μη κυβερνητικής οργάνωσης «Ελληνική Δράση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα», ο Συνήγορος του Πολίτη διενήργησε την 1^η Ιουλίου 2013 μία επιθεώρηση της φυλακής.

20. Στην έκθεσή του της 16 Δεκεμβρίου 2013, ο Συνήγορος σημείωσε ότι η φυλακή, η οποία είχε επίσημη χωρητικότητα 600 κρατουμένων, φιλοξενούσε κατά την ημερομηνία της επιθεώρησης 732 άτομα, αριθμός ο οποίος είχε ανέλθει στο παρελθόν σε 800 άτομα.

21. Το πιο μεγάλο πρόβλημα της φυλακής συνίστατο στην υπερπλήρωση. Οι υπεράριθμοι κρατούμενοι κοιμούνταν σε στρώματα στο δάπεδο. Τα πειθαρχικά κελιά καθώς και το κελί υποδοχής νεοεισερχομένων είχαν μετατραπεί σε κανονικούς χώρους κράτησης. Έτσι, δέκα πειθαρχικά κελιά φιλοξενούσαν τριάντα κρατούμενους χωρίς αυτοί να εκτίουν πειθαρχική ποινή.

22. Η κατάσταση καθαριότητας και η τακτοποίηση των κελιών ήσαν γενικώς ικανοποιητικές. Απολυμάνσεις λάμβαναν χώρα τέσσερις φορές τον χρόνο. Εν τούτοις, υπήρχαν παράπονα σε ό,τι αφορούσε την έλλειψη απορρυπαντικών και κάδων απορριμμάτων στις διάφορες πτέρυγες.

23. Η σίτιση των κρατουμένων ήταν προβληματική εξαιτίας του ανεπαρκούς ύψους του προσφερομένου προϋπολογισμού (2,20 ευρώ ανά κρατούμενο). Το εβδομαδιαίο σιτηρέσιο περιελάμβανε πρωινό (τσάι ή γάλα), γεύμα (μακαρόνια: δύο φορές, ξερά λαχανικά: δύο φορές, κρέας: δύο φορές, φρέσκα λαχανικά και σαλάτα: μία φορά) και δείπνο. Τα μαγειρεία της φυλακής ήταν καθαρές και καλά εξοπλισμένες.

24. Οι αθλητικές εγκαταστάσεις δεν λειτουργούσαν και ως εκ τούτου οι απαιτήσεις του σωφρονιστικού κώδικα για την ύπαρξη αθλητικών γηπέδων και αιθουσών γυμναστικής δεν τηρούνταν.

25. Το δίκτυο παροχής νερού του τομέα της φυλακής παρουσιάζει προβλήματα αφού η παροχή νερού δεν ήταν συνεχής. Αντιθέτως, δεν υπάρχει πρόβλημα στην παροχή ζεστού νερού.

26. Εξαιτίας της απόστασης που χωρίζει την φυλακή από τις γειτονικές μεγάλες πόλεις, οι επισκέψεις στους κρατούμενους είναι δύσκολες και δαπανηρές και απαιτούν πολύ χρόνο για τους συγγενείς τους. Κατά συνέπεια, η επικοινωνία των προσφευγόντων με τον έξω κόσμο γίνεται κυρίως με το τηλέφωνο.

27. Η έκθεση συνεπέρανε ότι ο μεγάλος αριθμός κρατουμένων καθιστούσε δύσκολη την συγκατοίκηση μέσα στην φυλακή και από την άποψη αυτή, οι απαιτήσεις του εθνικού και του διεθνούς δικαίου παραβιάζονταν σε ό,τι αφορά τον ελάχιστο απαιτούμενο για κάθε κρατούμενο προσωρινό χώρο.

28. Επίσης, σημείωσε ότι η αντικειμενική δυσχέρεια για τους συγγενείς των κρατουμένων να τους επισκέπτονται επέβαλε την παροχή διευκολύνσεων κατά τις επισκέψεις και την βελτίωση των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων.

29. Τέλος, η χρήση πειθαρχικών κελιών για την συνεχή διαμονή κρατουμένων ήταν ένα ζήτημα που έπρεπε να επανεξετασθεί.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

30. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται για τις συνθήκες κράτησής τους στην φυλακή των Γρεβενών. Επικαλούνται προς τούτο μία παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης. Επικαλούμενοι το άρθρο 13, οι προσφεύγοντες παραπονούνται επίσης για την έλλειψη πραγματικής προσφυγής για να παραπονεθούν για τις συνθήκες κράτησής τους. Τα άρθρα αυτά έχουν ως εξής:

Άρθρο 3

«Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς.»

Άρθρο 13

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίαι παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των.»

A. Επί του παραδεκτού

31. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή στο μέτρο που αυτή στρέφεται κατά των προσφευγόντων αριθ. 1, 6, 9, 16, 17, 21, 23, 24, 25 και 27 λόγω μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων: αφού αυτοί εφέθηκαν ελεύθεροι ή μετήχθησαν σε άλλη φυλακή πριν από την κατάθεση της προσφυγής τους στο Δικαστήριο, θα έπρεπε να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης στην βάση του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα.

32. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η προβλεπόμενη από το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα αγωγή δεν συνιστά πραγματική και πρακτική προσφυγή λόγω της διάρκειας της σχετικής διαδικασίας: έξι χρόνια περίπου

στο πρώτο βαθμό και έξι ή επτά χρόνια σε περίπτωση εξάντλησης των ενδίκων μέσων.

33. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει εν τούτοις ότι, προκειμένου για την εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων, η κατάσταση μπορεί να διαφέρει μεταξύ ενός ατόμου το οποίο κρατήθηκε υπό συνθήκες κατά την άποψή του αντίθετες προς το άρθρο 3 της Σύμβασης και προσφεύγει ενώπιον του Δικαστηρίου μετά την απόλυσή του και ενός ατόμου το οποίο προσφεύγει σε αυτό ενώ κρατείται ακόμη κάτω από τις συνθήκες που καταγγέλλει (*Χατζηβασιλειάδης κατά Ελλάδας* (déc.), αριθ. 51618/12, § 30, 26 Νοεμβρίου 2013). Πράγματι, προκειμένου να είναι πραγματικό ένα σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων που προστατεύονται από το άρθρο 3 της Σύμβασης, τα προληπτικά ένδικα μέσα και τα αποζημιωτικά ένδικα μέσα πρέπει να συνυπάρχουν κατά τρόπο συμπληρωματικό. Η ιδιαίτερη σημασία της διάταξης αυτής επιβάλλει στα Κράτη να θεσπίσουν, πέραν μιας απλής αποζημιωτικής προσφυγής, έναν αποτελεσματικό μηχανισμό που να επιτρέπει να τεθεί σύντομα τέλος σε οποιαδήποτε μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 3 της Σύμβασης. Ελλείψει τέτοιου μηχανισμού, η προοπτική μιας πιθανής αποζημίωσης θα κινδύνευε να νομιμοποιήσει ταλαιπωρίες ασύμβατες με το άρθρο αυτό και να αδυνατίσει σοβαρά την υποχρέωση των Κρατών να προσαρμόσουν τους κανόνες τους στις απαιτήσεις της Σύμβασης (*Ananyev και λοιποί κατά Ρωσίας*, αριθ. 42525/07 και 60800/08, § 98, 10 Ιανουαρίου 2012, πιο πάνω αναφερόμενη *Χατζηβασιλειάδης*, § 29). Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, επίσης, ότι στην απόφασή του *A.F. κατά Ελλάδας* (αριθ. 53709/11, §§ 55-60, 13 Ιουνίου 2013) εκτίμησε ότι έπρεπε να εξετασθεί κατά πόσον οι διατάξεις ενός νομοθετικού ή κανονιστικού κειμένου των οποίων θα μπορούσε να γίνει επίκληση για τους σκοπούς μιας αγωγής κατ'εφαρμογήν του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα ήταν διατυπωμένες κατά τρόπο επαρκώς σαφή και εξασφάλιζαν «αγώγιμα» δικαιώματα (ομοίως § 32).

34. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι τέσσερις προσφεύγοντες απολύθηκαν τις ακόλουθες ημερομηνίες: ο προσφεύγων αριθ. 16 στις 23 Ιουλίου 2013, ο προσφεύγων αριθ. 17 στις 16 Μαΐου 2013, ο προσφεύγων αριθ. 21 στις 21 Αυγούστου 2013, ο προσφεύγων αριθ. 27 στις 17 Μαΐου 2013.

35. Αυτοί, όταν προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 30 Οκτωβρίου 2013, δεν στόχευαν προφανώς να εμποδίσουν την συνέχιση της κράτησής τους υπό απάνθρωπες ή ταπεινωτικές συνθήκες, αλλά να επιτύχουν μία εκ των υστέρων διαπίστωση

παραβίασης του άρθρου 3 της Σύμβασης από το Δικαστήριο και, αναλόγως, μία αποζημίωση για την ηθική βλάβη που εκτιμούν ότι υπέστησαν.

36. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες αυτοί κρατούνταν στην φυλακή των Γρεβενών και συνεπώς υπάγονταν στις διατάξεις του σωφρονιστικού κώδικα. Από την άποψη αυτή, η παρούσα υπόθεση διακρίνεται από άλλες ελληνικές υποθέσεις που αφορούσαν τις συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά τμήματα και κέντρα κράτησης στα οποία ο σωφρονιστικός κώδικας δεν έχει εφαρμογή.

37. Οι κύριες αιτιάσεις που αφορούν τις συνθήκες κράτησής τους, οι οποίες διατυπώθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου, αναφέρονται ιδίως στην υπερπλήρωση της εν λόγω φυλακής, στα προβλήματα υγιεινής και στην ανεπάρκεια της σίτισης. Όμως, κατά την γνώμη του Δικαστηρίου, τα άρθρα 21, 25 και 32 του σωφρονιστικού κώδικα εγγυώνται στους τομείς αυτούς δικαιώματα υποκειμενικά των οποίων μπορεί να γίνει επίκληση ενώπιον των δικαστηρίων. Η αποζημιωτική αγωγή στην βάση του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με τα πιο πάνω αναφερόμενα άρθρα του σωφρονιστικού κώδικα, καθώς και του άρθρου 3 της Σύμβασης το οποίο έχει άμεση εφαρμογή στην εσωτερική έννομη τάξη, συνιστούσε επίσης ένα ένδικο μέσο που έπρεπε να είχε ασκηθεί από τους προσφεύγοντες.

38. Έπεται ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί ως προς τους προαναφερθέντες προσφεύγοντες λόγω μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 §§ 1 και 4 της Σύμβασης.

39. Επίσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες αριθ. 1, 6, 9, 23, 24 και 25, οι οποίοι επίσης προσέφυγαν σε αυτό στις 30 Οκτωβρίου 2013, δεν ήταν ελεύθεροι όπως οι πιο πάνω αναφερθέντες, αλλά είχαν εν τω μεταξύ μεταχθεί σε άλλες φυλακές για να συνεχίσουν την έκτιση της ποινής τους. Όθεν, η αγωγή του άρθρου 105 δεν θα τους χρησίμευε σε τίποτε, λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων που αναπτύσσονται στην πιο πάνω παράγραφο 33 και της υπερπλήρωσης των φυλακών που υπάρχει ευρέως στην Ελλάδα. Το Δικαστήριο απορρίπτει έτσι την ένσταση της Κυβέρνησης στο μέτρο που αφορά αυτούς τους προσφεύγοντες.

40. Σε ό,τι αφορά τους υπόλοιπους προσφεύγοντες (αριθ. 2-5, 7-8, 10-15, 18-20, 22, 26 και 38-31), το Δικαστήριο διαπιστώνει, επίσης, ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 § 3 α) της Σύμβασης και δεν προσκρούει κατά τα λοιπά σε κάποιον άλλο λόγο απαραδέκτου. Την κηρύσσει συνεπώς παραδεκτή ως προς αυτούς τους προσφεύγοντες καθώς και ως προς τους προσφεύγοντες αριθ. 1, 6, 9, 23, 24 και 25.

B. Επί της ουσίας

1. Άρθρο 3

41. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων είναι αβάσιμοι. Παραπέμπει προς τούτο στην δική της εκδοχή σχετικά με τις συνθήκες κράτησης μέσα στην φυλακή και υπογραμμίζει ότι, αν το Δικαστήριο θεωρούσε ότι αυτές δεν έφθαναν απόλυτα το απαιτούμενο από την CPT (Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας) και τον σωφρονιστικό κώδικα επίπεδο, θα έπρεπε να λάβει υπόψη τα θετικά στοιχεία που καθιστούν την φυλακή των Γρεβενών μία φυλακή – υπόδειγμα και να συμπεράνει ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3. Αναφέρεται προς τούτο στην απόφαση *Sergey Chebotarev κατά Ρωσίας* (αριθ. 61510/09, § 45, 7 Μαΐου 2014).

42. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι από τα εβδομαδιαία σιτηρέσια της φυλακής, τα οποία προσκομίζονται ως παράδειγμα από την Κυβέρνηση, προκύπτει ότι τα γεύματα είναι ανεπαρκούς θρεπτικής ποσότητας και ποιότητας. Επίσης, τα τρόφιμα εκπέμπουν μία οσμή και δεν μπορούν να καταναλωθούν με κάθε ασφάλεια. Οι «πιστοποιήσεις» που μνημονεύονται από την Κυβέρνηση δεν συμπεριελήφθησαν στον φάκελο. Έτσι υφίσταται μία διακριτική μεταχείριση μεταξύ των κρατουμένων που έχουν πόρους για να αγοράζουν τρόφιμα από το σούπερ μάρκετ και από την ψησταριά και εκείνων οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι, ελλείψει πόρων, να καταναλώνουν το «σιτηρέσιο της φυλακής» και διατρέχουν τον κίνδυνο να ασθενήσουν.

43. Οι προσφεύγοντες αναφέρονται επίσης στις διαπιστώσεις του Συνηγόρου του Πολίτη σε ό,τι αφορά τις επισκέψεις και την υπερπλήρωση και υπογραμμίζουν ότι κανένα νοσοκομείο δεν υπάρχει πλησίον της φυλακής η οποία φιλοξενεί 800 άτομα.

44. Σε ό,τι αφορά τις υλικές συνθήκες κράτησης και ιδιαίτερα την υπερπλήρωση των φυλακών, το Δικαστήριο παραπέμπει στις αρχές που αναδεικνύονται από την νομολογία όπως αυτές επαναλαμβάνονται στις αποφάσεις *Ananyev και λοιποί* (πιο πάνω αναφερόμενη, §§ 139 και 159) και *Τζαμαλής και λοιποί κατά Ελλάδα* (αριθ. 15894/09, §§ 38-40, 4 Δεκεμβρίου 2012). Υπενθυμίζει επίσης ότι, όταν η υπερπλήρωση της φυλακής φθάσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο, η έλλειψη χώρου σε ένα σωφρονιστικό κατάλυμα μπορεί να αποτελέσει το κεντρικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη στην εκτίμηση της συμφωνίας μιας δεδομένης κατάστασης με το

άρθρο 3 της Σύμβασης (βλέπε, προς την κατεύθυνση αυτή, *Karalevičius κατά Λιθουανίας*, αριθ. 53254/99, 7 Απριλίου 2005).

45. Προκειμένου ειδικότερα για τον τελευταίο αυτόν παράγοντα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, όταν αντιμετώπισε περιπτώσεις κραυγαλέας υπερπλήρωσης, έχει κρίνει ότι το στοιχείο αυτό, αφ'εαυτού, μπορούσε να αρκέσει για την διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 3. Κατά κανόνα επρόκειτο για περιπτώσεις όπου ο προσωπικός χώρος ο οποίος παρέχεται σε ένα προσφεύγοντα ήταν μικρότερος από 3 τ.μ. (*Kantyreva κατά Ρωσίας*, αριθ. 37213/02, §§ 50-51, 21 Ιουνίου 2007, *Andrei Frolov κατά Ρωσίας*, αριθ. 205/2, §§ 47-49, 29 Μαρτίου 2007, *Kadikis κατά Λετονίας*, αριθ. 62393/00, § 55, 4 Μαΐου 2006, *Melnik κατά Ουκρανίας*, αριθ. 72286/01, § 102, 28 Μαρτίου 2006). Αντιθέτως, σε υποθέσεις όπου η υπερπλήρωση δεν ήταν σημαντική σε βαθμό που να θέτει αφ'εαυτής πρόβλημα υπό το πρίσμα του άρθρου 3 της Σύμβασης, το Δικαστήριο έχει σημειώσει ότι άλλες πλευρές των υλικών συνθηκών κράτησης έπρεπε να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση της συμφωνίας μιας συγκεκριμένης κατάστασης με το άρθρο 3 της Σύμβασης. Έτσι, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου έκαστος κρατούμενος διέθετε 3 έως 4 τετραγωνικά μέτρα, το Δικαστήριο κατέληξε παρά ταύτα στην παραβίαση του άρθρου 3 λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη χώρου σε συνδυασμό, για παράδειγμα, με την αποδεδειγμένη έλλειψη εξαερισμού και φωτός (*Vlassov κατά Ρωσίας*, αριθ. 78146/01, § 84, 12 Ιουνίου 2008, *Babouchkine κατά Ρωσίας*, αριθ. 67253/01, § 44, 18 Οκτωβρίου 2007, *Trepachkine κατά Ρωσίας*, αριθ. 36898/03, § 94, 19 Ιουλίου 2007 και *Peers κατά Ελλάδας*, αριθ. 8524/95, §§ 70-72, CEDH 2001-III).

46. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η φυλακή των Γρεβενών διαθέτει 200 κελιά, επιφανείας 12 τετραγωνικών μέτρων εκάστου, στα οποία είναι τοποθετημένοι 3 έως 4 κρατούμενοι. Ενώ είχε χωρητικότητα 600 κρατουμένων, αυτή φιλοξενούσε 732 άτομα την ημερομηνία της επιθεώρησης του Συνηγούρου του Πολίτη (1^η Ιουλίου 2013) και 786 άτομα στις 30 Οκτωβρίου 2013, σύμφωνα με το έγγραφο που εκδόθηκε από την διεύθυνση της φυλακής για λογαριασμό της Κυβέρνησης. Ακόμη και αν υποθεθεί ότι όλα τα κελιά της φυλακής φιλοξενούσαν μονίμως 4 κρατούμενος, ο προσωπικός χώρος εκάστου κρατουμένου ανερχόταν σε 3 τετραγωνικά μέτρα, επιφάνεια η οποία αντιστοιχούσε προς τις επιβαλλόμενες από την νομολογία του Δικαστηρίου απαιτήσεις. Στο σημείο αυτό, ο Συνήγορος του Πολίτη συνεπέρανε ότι ο μεγάλος αριθμός των κρατουμένων καθιστούσε δυσχερή την συγκατοίκησή τους μέσα στην φυλακή και ότι οι απαιτήσεις του εθνικού και διεθνούς

δικαίου δεν τηρούνταν σε ό,τι αφορά τον ελάχιστο απαιτούμενο προσωπικό χώρο για κάθε κρατούμενο.

47. Το Δικαστήριο θα επικεντρωθεί έτσι στις άλλες πλευρές των συνθηκών κράτησης για να αξιολογήσει την συμβατότητά τους με το άρθρο 3 και ειδικότερα σε ό,τι αφορά την διατροφή των κρατουμένων μέσα στην φυλακή, μοναδικό ζήτημα εκτός από την γενική υπερπλήρωση που εθίγη στην πραγματικότητα από τους προσφεύγοντες στις παρατηρήσεις τους.

48. Από την μία πλευρά, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τους ισχυρισμούς της Κυβέρνησης σύμφωνα με τους οποίους η φυλακή διαθέτει ένα σούπερ μάρκετ που πωλεί τρόφιμα υψηλής ποιότητας σε λογικές τιμές, μία ψησταριά όπου οι κρατούμενοι μπορούν να αγοράζουν καθημερινά ψητά κοτόπουλα, σουβλάκια και τηγανητές πατάτες σε χαμηλές τιμές, ένα αρτοποιείο το οποίο παρασκευάζει προϊόντα κάθε είδους και μία καντίνα που πωλεί γαλακτοκομικά προϊόντα, γλυκά και λαχανικά και φρούτα. Εν τούτοις, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα προϊόντα αυτά πωλούνται, μόνον μια κατηγορία κρατουμένων που έχει τα οικονομικά μέσα μπορεί να τα προμηθευθεί. Ως προς τούτο, οι κρατούμενοι υποστήριζαν στην καταγγελία τους στον εισαγγελέα της φυλακής ότι η σίτιση δεν είχε ποικιλία και ήταν πολύ κακής ποιότητας. Αυτοί παραπονούνταν επίσης για τις υπέρογκες τιμές των προϊόντων που πωλούνταν στην φυλακή και εξέθεταν ότι δαπανούσαν 200-300 ευρώ τον μήνα για να επιβιώσουν.

49. Από την άλλη πλευρά, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, στην έκθεσή του Συνήγορος του Πολίτη υπογράμμισε ότι η σίτιση των κρατουμένων ήταν προβληματική εξαιτίας του ανεπαρκούς ύψους του προσφερομένου προϋπολογισμού (2,20 ευρώ ανά κρατούμενο). Το εβδομαδιαίο σιτηρέσιο περιελάμβανε πρωινό (τσάι ή γάλα), γεύμα (μακαρόνια: δύο φορές, ξερά λαχανικά: δύο φορές, κρέας: δύο φορές, φρέσκα λαχανικά και σαλάτα: μία φορά) και δείπνο. Σύμφωνα με την περιγραφή των προσφευγόντων (πιο πάνω παράγραφος 8), το μενού του δείπνου διέφερε λίγο από εκείνο του γεύματος.

50. Εξάλλου, ο Συνήγορος του Πολίτη έθετε επίσης το ζήτημα των επισκέψεων εξαιτίας της απόστασης της φυλακής από τα αστικά κέντρα και σύστηνε ότι η αντικειμενική δυσχέρεια των συγγενών των κρατουμένων να τους επισκεφθούν επέβαλε την παροχή διευκολύνσεων κατά τις επισκέψεις και την βελτίωση των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων.

51. Λαμβανομένων υπόψη όσων παρατίθενται ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το σωρευτικό αποτέλεσμα των προβλημάτων που αφορούσαν την υπερπλήρωση και την σίτιση των κρατουμένων, των οποίων έγινε επίκληση από τους κρατούμενους και τα οποία διαπίστωσε και ο Συνήγορος του Πολίτη, θα μπορούσαν να καταστήσουν τις συνθήκες κράτησης ανεπαρκείς και να φθάσουν το απαιτούμενο όριο σοβαρότητας που επιτρέπει να χαρακτηρισθούν ως ταπεινωτική μεταχείριση.

52. Εν τούτοις, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες για τους οποίους γίνεται λόγος, αν και αναφέρουν τις γενικές συνθήκες που επικρατούν μέσα στην φυλακή, δεν διευκρινίζουν αν αυτές τους αφορούσαν πραγματικά. Ειδικότερα, δεν αναφέρουν ποιος από αυτούς κρατήθηκε σε κελιά που φιλοξενούσαν 3 κρατούμενους και ποιοι σε εκείνα που φιλοξενούσαν 4 κρατούμενους, ούτε ποιοι από αυτούς κοιμούνταν πάνω σε στρώμα στο δάπεδο. Σε ό,τι αφορά την σίτιση, κανείς από αυτούς δεν διευκρίνισε αν είχε ή όχι τα οικονομικά μέσα για να προμηθευτεί τρόφιμα ή άλλα προϊόντα από το σούπερ μάρκετ ή από την ψησταριά της φυλακής.

53. Λαμβανομένης υπόψη της γενικής κατάστασης της φυλακής των Γρεβενών, η οποία περιγράφεται από τους προσφεύγοντες και τον Συνήγορο του Πολίτη, και της παράλειψης των κρατουμένων να εξατομικεύσουν τις περιπτώσεις τους και να διευκρινίσουν αν τους αφορούσαν πραγματικά οι ελλείψεις που διαπιστώθηκαν από τον Συνήγορο του Πολίτη στην λειτουργία της φυλακής αυτής, το Δικαστήριο δεν θα μπορούσε να δεχθεί ότι οι συνθήκες κράτησης των προσφευγόντων υπερέβαιναν το αναπόφευκτο επίπεδο της ταλαιπωρίας που είναι σύμφυτο με την κράτηση και συνιστούσαν ταπεινωτική μεταχείριση.

54. Συνεπώς, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

2. Άρθρο 13

55. Επικαλούμενοι το άρθρο 3 σε συνδυασμό με το άρθρο 13 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες παραπονούνται διότι δεν διέθεταν μία πραγματική προσφυγή για να παραπονεθούν για τις συνθήκες κράτησής τους.

56. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων είχε στην διάθεσή του τα ένδικα μέσα που προβλέπονται από τα άρθρα 6 του σωφρονιστικού κώδικα και 572 του κώδικα ποινικής δικονομίας, αλλά και από το άρθρο 25 § 1 του νόμου 1756/1988 – Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Δικαστικών Λειτουργιών, το οποίο εξουσιοδοτεί τον αποσπασμένο στην φυλακή Γρεβενών αντεισαγγελέα εφετών να μεριμνά για την τήρηση των κανόνων αναφορικά με την μεταχείριση των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης μέσα στην φυλακή.

57. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει ήδη κρίνει ότι το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με τα άρθρα 21, 25 και 32 του σωφρονιστικού κώδικα δεν συνιστούσε αποτελεσματικό ένδικο μέσο για τους προσφεύγοντες οι οποίοι κρατούνταν ακόμη και ότι η αιτίασή τους που κατήγγειλε τις συνθήκες κράτησης μέσα στην φυλακή των Γρεβενών δεν ήταν προδήλως αβάσιμη (πιο πάνω παράγραφοι 39 και 40). Σε ό,τι αφορά εξάλλου τα ένδικα μέσα που μνημονεύονται από την Κυβέρνηση στην προηγούμενη παράγραφο, το Δικαστήριο έχει κρίνει σε ορισμένες υποθέσεις (*Vaden κατά Ελλάδα*, αριθ. 35115/03, §§ 30-33, 29 Μαρτίου 2007 και *Τσιβής κατά Ελλάδα*, αριθ. 11553/05, §§ 18-20, 6 Δεκεμβρίου 2007) ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν εξαντλήσει τα εθνικά ένδικα μέσα, διότι παρέλειψαν να ασκήσουν τις προσφυγές που προβλέπονται από το άρθρο 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (προσφυγή ενώπιον του εισαγγελέως εκτέλεσης των ποινών και εφαρμογής των μέτρων ασφαλείας) και από το άρθρο 6 του νόμου 2776/1999 (προσφυγή ενώπιον του εισαγγελέως που εποπτεύει την φυλακή και προσφυγή ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου της φυλακής). Στις υποθέσεις αυτές, οι προσφεύγοντες παραπονούνταν για τις ιδιαίτερες συνθήκες που τους έθιγαν προσωπικά ως άτομα και στις οποίες αυτοί εκτιμούσαν ότι οι σωφρονιστικές αρχές μπορούσαν να μπορούσαν να θέσουν τέλος λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα. Αντιθέτως, έχει δεχθεί πολλές φορές ότι, στο μέτρο που ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι εθίγη προσωπικά από τις γενικές συνθήκες κράτησης μέσα στην φυλακή, όπως εν προκειμένω, τα ένδικα μέσα που προβλέπονται από τα πιο πάνω άρθρα 6 και 572 δεν θα είχαν οποιαδήποτε χρησιμότητα (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Παπακωνσταντίνου κατά Ελλάδα*, αριθ. 50765/11, § 51, 13 Νοεμβρίου 2014).

58. Το Δικαστήριο δεν βλέπει κάποιον λόγο για να αποστεί στην παρούσα υπόθεση από την πάγια νομολογία του προς τούτο.

59. Υπήρξε συνεπώς παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

60. Σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της

παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

61. Οι προσφεύγοντες ζητούν έκαστος 9.000 ευρώ (EUR) για την ηθική βλάβη που υποστηρίζει ότι υπέστη εξαιτίας της παραβίασης του άρθρου 13 της Σύμβασης. Ζητούν επίσης τα ποσά αυτά να κατατεθούν απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που υποδείχθηκε από τις εκπροσώπους τους.

62. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το αιτούμενο ποσό είναι υπέρογκο και ότι η διαπίστωση της παραβίασης θα συνιστούσε επαρκή ικανοποίηση. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο θα επιθυμούσε να επιδικάσει μία αποζημίωση, η Κυβέρνηση του επιστά την προσοχή στο γεγονός ότι ορισμένοι από τους προσφεύγοντες έχουν απολυθεί μετά την κατάθεση της προσφυγής. Η Κυβέρνηση καλεί επίσης το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα την απευθείας κατάθεσης του ποσού στον λογαριασμό των εκπροσώπων τους.

63. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι συντρέχει λόγος να επιδικάσει σε έκαστο από τους προσφεύγοντες 2.000 EUR για την ηθική βλάβη, ποσό που θα πρέπει να κατατεθεί απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό ο οποίος υποδείχθηκε από τις εκπροσώπους τους.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

64. Οι προσφεύγοντες ζητούν επίσης έκαστος 1.500 EUR για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου, υποστηρίζοντας ότι έχουν συνάψει με τις πληρεξούσιους δικηγόρους τους μία συμφωνία για την αμοιβή των τελευταίων, η οποία φέρεται να προσομοιάζει με μία συμφωνία *quota litis*. Ζητούν επίσης τα ποσά αυτά να κατατεθούν απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που υποδείχθηκε από τις πληρεξούσιους δικηγόρους τους.

65. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι αξιώσεις των προσφευγόντων, εκτός του ότι είναι υπέρογκες, δεν συνοδεύονται από τα αναγκαία παραστατικά που θα επέτρεπαν να υπολογιστούν κατά τρόπο ακριβή. Επίσης, στον βαθμό που οι προσφεύγοντες αναφέρονται σε μελλοντικές αμοιβαίες τις οποίες αυτοί έπρεπε να καταβάλουν στην βάση μιας συμφωνίας *quota litis* την οποία συνήψαν με τις δικηγόρους τους, πρόκειται για υποθετικά έξοδα και δικαστική δαπάνη η ύπαρξη των οποίων δεν μπορεί να αποδειχθεί. Τέλος, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η προσφυγή

κατατέθηκε από μεγάλο αριθμό προσφευγόντων, το ύψος των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης θα πρέπει να μειωθεί.

66. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες δεν προσκομίζουν αντίγραφο του εν λόγω συμφωνητικού, αλλά δεν αμφιβάλλει ότι, καταθέτοντας την προσφυγή και υποβάλλοντας παρατηρήσεις, οι πληρεξούσιες δικηγόροι των προσφευγόντων παρείχαν σε αυτούς την αναγκαία νομική συμπαράσταση. Εκτιμά συνεπώς εύλογο να τους επιδικάσει από κοινού 600 EUR για την αιτία αυτή. Το ποσό αυτό θα κατατεθεί απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό ο οποίος υποδείχθηκε από τις πληρεξούσιες δικηγόρους τους.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

67. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να ευθυγραμμίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας με το επιτόκιο της οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή σε ό,τι αφορά την αιτίαση που έλκεται από τα άρθρα 3 και 13 της Σύμβασης ως προς τους προσφεύγοντες αριθ. 1-15, 18-20, 22-26 και 28-31 και απαράδεκτη κατά τα λοιπά.
2. *Αποφαίνεται* ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.
3. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης..
4. *Αποφαίνεται*
 - (α) ότι το εναγόμενο Κράτος πρέπει να καταβάλει στους προσφεύγοντες αριθ. 1-15, 18-20, 22-26 και 28-31, εντός τριών μηνών, τα ακόλουθα ποσά που είναι καταβλητέα απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που υποδείχθηκε από τις δικηγόρους τους:
 - i) σε έκαστο από αυτούς 2.000 EUR (δύο χιλιάδες ευρώ), πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται για τον φόρο, λόγω ηθικής βλάβης,
 - ii) από κοινού 600 EUR (εξακόσια ευρώ), πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται για τον φόρο, για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη,

(β) ότι από την λήξη της πιο πάνω προθεσμίας και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα προσαυξηθούν με έναν απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς εκείνο της οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

5. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά,

Συντάχθηκε στα γαλλικά και στην συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 28 Ιανουαρίου 2016, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού του Δικαστηρίου.

(υπογραφή)

André Wampach

Γραμματέας

(υπογραφή)

Mirjana Lazarova Trajkovska

Πρόεδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Βασίλειος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1961
2. Arben ALIAJ, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1983
3. Pllir ALIU, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1983
4. Kastriot BACU, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1987
5. Fation BEGOLLI, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1986
6. Leonard BEIKO, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1968
7. Banush CEREPi, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1986
8. Σιρτάκης ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1974
9. Κωνσταντίνος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ, έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1960
10. Fatos DEDA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1988
11. Ludovik DEDA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1974
12. Ali Agron DURMA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1985
13. Adrian GOBO, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1984
14. Fation HIMAJ, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1983
15. Baftiar HYSA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1982
16. Veselin IVANOV, βούλγαρος υπήκοος γεννηθείς το 1969
17. Κωνσταντίνος ΚΑΛΚΕΤΙΝΙΔΗΣ, έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1974
18. Adrian KASA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1988
19. Δημήτριος ΚΟΥΚΟΥΒΕΛΟΣ, έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1964
20. Γεώργιος ΜΑΤΣΑΚΑΛΙΔΗΣ, έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1969
21. Κωνσταντίνος ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ, έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1954
22. Blerim MURATI, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1985
23. Aleksander PAPA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1972
24. Kristaq PAPA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1980
25. Edmod PERDODA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1983
26. Anatoli PETROV, βούλγαρος υπήκοος γεννηθείς το 1973
27. Plarent ZANI, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1991
28. Παναγιώτης ΣΙΦΩΝΙΟΣ, έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1963
29. Pllirjan STAROVA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1982
30. Nuri XAKA, αλβανός υπήκοος γεννηθείς το 1978
31. Stefan YORDANOV, βούλγαρος υπήκοος γεννηθείς το 1975

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 26 Φεβρουαρίου 2016

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετροτσόπουλος